

Kleskoden

ordet

Heile flokken av truande var eitt hjarte og eitt sinn, og ingen rekna det han eigde, som sitt eige; dei hadde alt i lag. **App 4, 32**

vårt land

lørdag
23. oktober
2010 / uke 42
nr. 245
66. årgang
kr. 20,-
vl.no

OWE WIKSTRÖM:

**Tenker helst på
hva Gud ikke er**

36

UKESLUTT:

**Fram med jekk
og piggdekk**

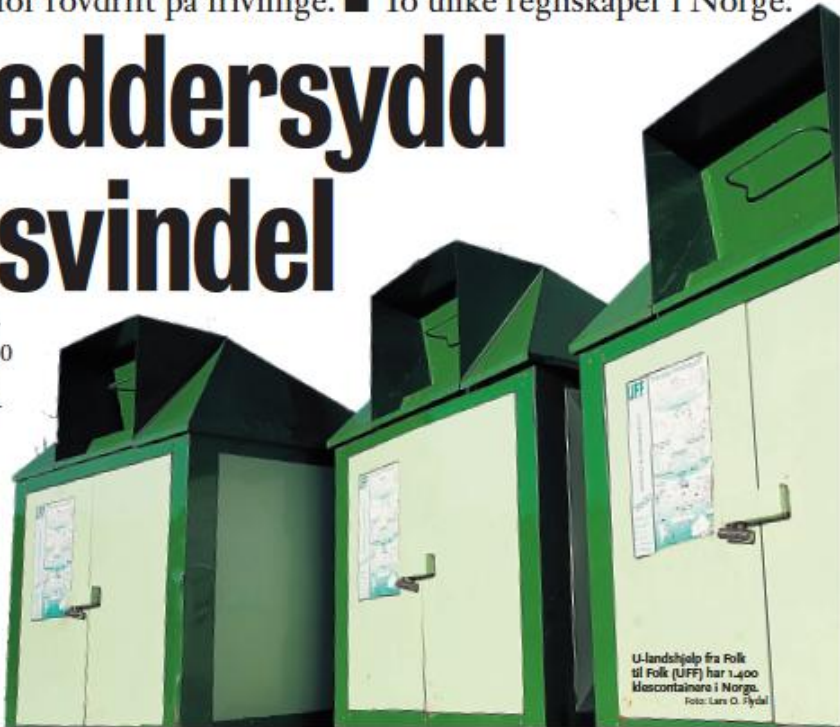
34

lørdag

■ Beskyldes for rovdrift på frivillige. ■ To ulike regnskaper i Norge.

Skreddersydd for svindel

Nordmenn ga i fjor brukte klær verdt 30 millioner kroner til UFF. Bare 10 millioner gikk videre til moderorganisasjonen i Sveits. Les historien om et økonomisk system skreddersydd for å lure unna penger – og et luksuskompleks ved Stillehavskysten. **21**

U-landshjelp fra Folk til Folk (UFF) har 1.400 klescontainere i Norge.
Foto: Lars O. Fjell

1. Navn på journalistene som har gjort jobben

Turid Sylte, Heidi Marie Lindekleiv og Bjørn Olav Nordahl

2. Tittel på arbeidet

«Kleskoden»

3. Publiseringsliste

Artikler trykket i papiravisen, Vårt Land:

- 23.10.2010: *Kleskoden*
- 25.10.2010: *Ambassaden ga millioner til Angola –UFF*
- 25.10.2010: *Evaluerer var UFF tilhenger*
- 25.10.2010: *Først og fremst en pengekanal*
- 26.10.2010: *Politikere kaller UFF-støtte uhørt*
- 26.10.2010: *Mener evaluering er verdiløs*
- 27.10.2010: *Kommuner vil sjekke UFF-avtaler*
- 27.10.2010: *Ber om nasjonal UFF-gransking*
- 28.10.2010: *Et falskt kontrollstempel*
- 29.10.2010: *Kjøpmenn kvitter seg med UFF*
- 29.10.2010: *En kvart mann, en halv dame og en pensjonist*
- 29.10.2010: *Innsamlingskontrollen: UFF misbruker oss*
- 30.10.2010: *– Rødt lys*
- 30.10.2010: *'Innsamlingskontrollen må rydde opp'*
- 01.11.2010: *UFF i Zambia sender penger til Sveits*
- 02.11.2010: *Brukklær er big business*
- 02.11.2010: *Solheim ser nærmere på Tvind og UFF*
- 03.11.2010: *– Vanskelig å bygge skoler av gamle klær*
- 06.11.2010: *– Dyrt selv for Bill Gates*
- 15.11.2010: *Tvinges til å bytte navn*
- 29.11.2010: *Håper å slippe 'unyttig' register*
- 29.11.2010: *Leger Uten Grenser melder seg inn*
- 29.11.2010: *– Bare en ekstra utgift*
- 30.11.2010: *Ber om gransking*
- 21.12.2010: *Sverige svartelister 40 innsamlere*
- 21.12.2010: *Ber om innspill*
- 21.12.2010: *Kastet ut UFF*
- 22.12.2010: *Kritiserer 'lukket' kontroll*
- 22.12.2010: *– Mangler legitimitet*
- 06.01.2011: *UFF-gransker utpekt*

Artikler på vl.no:

- 23.10.2010: *UFF: Pengevask og luksusplass*
- 26.10.2010: *Politikere kaller UFF-støtte uhørt*
- 02.11.2010: *Solheim undersøker Tvind og UFF*

4. Redaksjon, redaksjonsadresse, telefonnummer

Vårt Land, Postboks 1180, Sentrum, 0107 OSLO
Telefon: 22 310 310

5. Journalistenes adresse og telefonnummer

Bjørn Olav Nordahl, Vårt Land, Postboks 1180, Sentrum, 0107 OSLO. Telefon 22 310 310.

Turid Sylte, Vårt Land, Postboks 1180, Sentrum, 0107 OSLO. Telefon 22 310 380.

Heidi Marie Lindekleiv, Vårt Land, Postboks 1180, Sentrum, 0107 OSLO. Telefon 22 310 427.

6. Redegjørelse for arbeidet

6.1. September, sol og brukte klær

– *You must ask over there ...*

Kvinnen i butikken for brukte klær peker mot et partytelt foran Oslo S. Engelsken er gebrokken, med et østeuropeisk drag.

– *You ask them.*

Vi skjønner ikke helt. Vi prøver å stille noen spørsmål om hva pengene fra klessalget går til, og så peker hun ut døra?

Men så ser vi det, et stort, hvitt partytelt foran Østbanehallen. Snart står vi og snakker med den harde kjerne i norske UFF, som rigger til Humanadagene 2010 neste uke. Dette ble en viktig uke for oss, kanskje til og med avgjørende for at artikkelen ble til.

Mange kjenner UFF fra de tre butikkene med brukte klær i Oslo, eller fra grønne containere der du kan donere klær du vil kvitte deg med. Noen støtter gladelig det de regner som en god sak, andre har en oppfatning av at UFF har slagsider som gir god grunn til å styre unna. Men hva er dette egentlig? U-landshjelp eller svindel?

Den direkte foranledningen til at UFF dukker opp i våre hoder, er en e-post fra en kilde som er bekymret for den hissige framveksten UFF har på steder de ikke har vært aktive før. Bjørn Olav Nordahl skrev en større sak om UFF og Tvind i 2001, sammen med en kollega i Dagens Næringsliv, der han jobbet da. Hans kjennskap koblet med dette tipset gjør at vi ønsker å ta en nærmere titt på UFF anno 2010.

Og så, den femte dagen vi holder på med dette, ramler vi altså over riggingen til en kampanjeuke for UFF. Vi får høre at teltet skal fylles av kommunepolitikere som skal motta pris for beste innsamler. 170 norske kommuner samarbeider med UFF. Teltet byr på plakater av asiatiske og afrikanske barn som smiler over skolebøker eller landbruksredskaper. En av dagene får pendlere og andre som vandrer forbi, se moteoppvisning med modeller i klær som nordmenn har kastet.

Var det ikke hold i kritikken som gjorde at Oslo kommune i 1993-1994 etter strev og møyne i ett år fikk fjernet UFFs containere fra kommunal grunn? Har UFF endret seg? Hva med rettssaken mot Tvind i Danmark? Har dette noe med UFF i Norge å gjøre?

Dette er foranledningen til artikkelserien som etter hvert skal få navnet «Kleskoden».

6.2. En gammel historie, men i beste velgående

Det er skrevet mye om Tvind og UFF. Danske aviser har hatt den venstreorienterte skolebevegelsen og seinere bistandsaktøren under oppsikt siden 1970-tallet, da de første rapportene om misbruk av folk og penger dukket opp. I løpet av årene er dette blitt en føljetong med ingredienser som politiaksjon, skattesvik, underslag, rettssaker, selskaper i skatteparadis og luksusboliger på eksklusive steder, og ikke mist en danske med navnet Mogens Amdi Petersen. Danske medier har gjort jobben sin. Sånn sett skulle man tro at det ikke var mye nytt å hente. *Bortsett fra én ting: Hvordan står det egentlig til i Norge i 2010?*

Norske aviser har også skrevet sine doser om UFF, men i rykk og napp. De siste årene har det vært nokså stille. Et raskt databasesøk viser at norske aviser ikke har viet UFF og Tvind særlig oppmerksomhet de siste 10 årene, kun notiser og små løypemeldinger om utviklingen i Danmark. Dommen i 2009 mot Poul Jørgensen, en av åtte Tvind-ledere som er tiltalt, ble ikke omtalt i norske aviser. Den siste store, norske artikkelen om UFF og Tvind stod i *Dagens Næringsliv* i 2001.

Nordahl husker at et av de store problemene i 2001, var at reporterne aldri klarte å etablere forbindelsen mellom de danske Tvind-lederne og UFF i Norge. I den tiårsperioden som er gått siden, har UFF nærmest fått leve sitt eget liv i det offentlige Norge. Tidlig på høsten 2010 blir det publisert en liten artikkel i Haugesunds Avis.

UFFs talsperson i Norge avviser at det er noen forbindelse mellom Tvind i Danmark og UFFs virksomhet i Norge. Det er den samme gamle lekse.

6.3 Nytt på nytt?

De mange spaltemeterne med Tvind-artikler er både en styrke og en utfordring når du skal gå løs på dette systemet. En styrke fordi de gir innsikt og kunnskap. Utfordringen er at så mye allerede er skrevet og sagt. Vi har ikke noe ønske om å ta på oss kredit som tilkommer andre, i hovedsak danske, reportere. Tvind/UFF-komplekset har rullet i mediene i over 30 år og mange redaksjoner har lagt ned store ressurser i å avdekke systemet. Vi har dratt nytte av det kartleggingsarbeidet som er gjort tidligere, samtidig mener vi å ha avdekket helt nye sider ved UFFs virksomhet i Norge og tilknytningen deres til Lærergruppen og Tvind-bevegelsen.

Vi deler de nye funnene i tre bolker:

a) *Forholdet mellom Norge og Tvind-bevegelsen/de straffeforfulgte danske lederne*

Her viser vi:

- Sentrale Tvind-folk, deriblant en av de ettersøkte sentrallederne, har hatt og har sentrale posisjoner i den norske delen av virksomheten.
- Dagens norske UFF-ledelse har forbindelser helt fram til luksuskomplekset som Lærergruppen har reist i Mexico.
- Penger fra Tvind-systemet i Danmark har vært med å finansiere virksomheten i Norge.

b) *Organisasjon og økonomi*

Her viser vi:

- Pengene i UFF-systemet går i en runddans mellom ulike selskaper som tilhører bevegelsen. Dette er samme mønster som retten i Danmark har omtalt og lagt til grunn for dommen mot Tvind-ledelsen.
- UFF er konstruert slik at den kan sjonglere med regnskapene. Dette gjør at organisasjonen fremstår i offentligheten som langt mer effektiv enn den i virkeligheten er.
- Regnskapene som blir sendt til kontroll er ikke representative for hele virksomheten slik den framstår i UFFs brosjyrer.
- UFFs penger fra brukte klær sendes til Sveits, sammen med penger fra lignende virksomheter i andre land.
- Når du følger kjeden av verdier fra brukte klær helt fram til gateplan i Afrika, så går ikke pengene til bistand, men til å bygge opp en økonomisk buffer.
- Fattige land i Afrika sender penger til den sentrale UFF-organisasjonen i Sveits, uten å få noe særlig midler i retur.
- Den Reisende Høgskole og Stiftelsen Felleseie får overført store summer fra UFF i Norge. Disse midlene stammer fra innsamling av brukt tøy.
- Fattige studenter fra Øst-Europa unyttes ved Den Reisende Høgskole, i et knallhardt regime hvor det er fare for liv og helse.

c) Forholdet til det offentlige Norge

Her viser vi:

- Mens Norad her hjemme konsekvent avslår prosjektsøknader fra UFF, har den norske ambassaden i Luanda gitt UFF i Angola 15 millioner kroner til tilsvarende prosjekter.
- Norad karakteriserer UFF som «først og fremst en pengekanal» og peker på at UFF ikke på noe tidspunkt har kvalifisert til å få statlig støtte til bistandsarbeid.
- En tilhenger og tidligere samarbeidspartner av UFF ble hyrt inn av ambassaden i Luanda for å evaluere UFF-prosjektet i Angola.
- UFFs virksomhet i Norge er organisert slik at Innsamlingskontrollen kan bli og blir misbrukt.
- I forlengelsen av saken har vi også vist at Innsamlingskontrollen drives for begrensede ressurser som et lite underbruk i et advokatkontor.

6.4 Om å operere i skyggen av Solheim

Felles for bistandsorganisasjoner her i landet er at de surfer på en norsk tradisjon av giverglede og humanisme. Norsk bistand er en av verdens største målt etter folketallet. Det gjelder både den offentlige bistanden, men like mye bistanden som baserer seg på frivillige gaver.

Enten du driver smått eller stort, med eller uten offentlig støtte, har folk krav på å få vite hva slags organisasjon de gir til og hvordan midlene forvaltes. Men det er ofte vanskelig å sjekke dette da sluttproduktet som oftest befinner seg på andre siden av kloden.

Her står vi overfor en organisasjon som både henvender seg til det norske folk i form av innsamling av tøy og penger, og som har etablert et samarbeid med det offentlige i form av 170 norske kommuner. Da er det legitimt å spørre hva organisasjonen egentlig er, og hvordan pengene forvaltes.

Vårt Land er en avis som har bistand som ett av sine satsingsområder. En gravende, dokumentarisk sak på dette feltet sammenfaller med avisas profil og ønske om å drive undersøkende journalistikk.

6.5 Et prosjekt, en reportasjereise og noen tilfeldigheter

Dette prosjektet er et resultat av noen tilfeldigheter og noe godt planlagt dokumentararbeid.

6.5.1 Det første først, det godt planlagte:

Vårt Land startet høsten 2010 opp et eget prosjekt for undersøkende journalistikk med Bjørn Olav Nordahl som leder. Prosjektet går ut på at interesserte journalister i redaksjonen får anledning til å fordype seg i gravesaker sammen med prosjektleder for å lære undersøkende metode og effektiv presentasjon av funnene. Tanken er at denne metodikken med tiden skal spre seg til det daglige nyhetsarbeidet i avisa.

«Kleskoden» er det første arbeidet. Gravearbeidet er i dette tilfellet i hovedsak gjort av Turid Sylte, journalist i samfunnsavdelingen, og Bjørn Olav Nordahl.

6.5.2. *Så de planlagte tilfeldighetene:*

Det tar ikke lang tid før vi merker behovet for å samarbeide med folk som kan noe om Tvind-bevegelsen internasjonalt. Jakter du på Tvind, dukker Michael Durham og nettstedet Tvindalert.com opp raskt. Durham er en av dem som har fulgt Tvind-bevegelsen lengst, og dekket saken for mange av de store engelske avisene. Han har bygd opp en stor database med informasjon og kontakter, og har nære samarbeidspartnere i Danmark.

Tvind-bevegelsen opererer med selskaper og stiftelser i hele verden. For å navigere i dette konglomeratet trengte vi hjelp. Da vi kontakter Durham, viser han seg veldig interessert i et samarbeid, fordi han mener Norge er et av landene der UFF er svært aktive for tiden. Vi blir enige om å dele kilder og informasjon hele veien. I tillegg avtaler vi et felles publiseringstidspunkt både for Tvindalert og Vårt Land, samt at Durham skal krediteres for bidraget i vår artikkel. Vi opplever å bli møtt med raushet og samarbeidsvilje fra en mann som har en sterk profesjonell drive og et ønske om å få til noe med journalistikken sin. Durhams slagord er «*You can run, but you can't hide*».

6.5.3. *Det noe mer tilfeldige:*

Zambia er et av landene UFF Norge reklamerer med at de støtter. Vi vet at kollega Heidi Marie Lindekleiv har planlagt en reportasjereise til det sørlige Afrika høsten 2010. Hun tenner fort på ideen om å følge pengene helt fram til gateplan i Afrika, i dette tilfellet Zambia, hvor UFF satser stort på markedet for brukte klær. Heidi Marie starter sin egen research om UFF i Zambia, skaffer seg kontakter og egne kilder. Resultat: Hun klarer å få ut opplysninger i Zambia som vi aldri hadde klart å få ut fra Norge.

6.6 *Noen intense aksjonsdager*

6.6.1 *Om å ha flaks, og å utnytte dreiemomentet*

Humana-dagene på Jernbanetorget viser seg å bli en viktigere informasjonsgruve enn vi først forstår. Aksjonsuka gir oss enkel tilgang på bilder og kilder før eventuelle forsvarsverk er på plass. Vi stiller en rekke åpne spørsmål og får en masse informasjon om UFF. Det dreier seg om seg om rene fakta, hva er organisasjonen og hvem er hvem. Vi spør om kroner, kilo, kubikk og kontaktpunkter.

Etter hvert drar vi tilbake på kontoret, sjekker og graver og sammenligner med opplysninger vi allerede har hentet ut siden den bekymrede e-posten dukket opp. Deretter er vi tilbake på Jernbanetorget med flere spørsmål, fotograf og stadig mer kvessa penn. Vi forsøker å utnytte det såkalte dreiemomentet for alt det er verdt, soper inn det vi kan før en eventuell skepsis brer seg. Selv om det er skrevet mye om UFF i norsk presse før, er det viktig å få klarhet i hvordan dette fungerer nå. Vi vil gjerne vite hvilken vei pengene går i dette systemet som dansk lagmannsrett mener er skreddersydd for svindel.

6.6.2 Unnvikelsessynden

To høye, eldre karer holder seg i bakgrunnen på Jernbanetorget. Likevel virker de veldig familiære med det som finner sted. Den ene er Gert Olsen, nå daglig leder ved Hornsjø Høyfjellshotell og DRH. Nordahl drar kjensel på ham, etter at han møtte Olsen i 2001, på jobb for Dagens Næringsliv. Den gangen klarte han ikke å finne ut særlig mer enn at Olsen da var medlem av den såkalte Lærergruppen.

Så hadde Olsen forsvunnet, og nå er han tilbake i gamet igjen. Han innrømmer noe motvillig at han har vært en tur i Latin-Amerika, «for å drive en kommersiell bananplantasje». Den andre herren må vi lirke navnet ut av: Øyvind Wistrøm, høghskolelektor fra Høgskolen i Vestfold. Wistrøm møter oss med unnvikende, vage svar. «Jeg er her bare som privatperson. Dette er noe jeg gjør på fritida».

Vi får i alle fall lyst til å grave videre, både i grått hår og fritidssysler.

6.6.3 På sporet av en dame, et lite gjennombrudd

Vi har hørt om Den Reisende Høgskole (DRH) fra foreldre til avhoppere og tidligere elever. At den lever i beste velgående, viser Humana-dagene tydelig. De fleste av de unge menneskene som jobber iherdig på Jernbanetorget med å rigge til og utføre oppgaver utover i uka, er studenter der. Vi snakker med noen av dem, som bekrefter at det er mye hardt arbeid for å samle poenger til de skal ut i verden som «Development Instructors». Ingen av studentene på skolen er norske. De fleste kommer fra Øst-Europa.

Vi mater Bizweb med firmanavn og sentrale personnavn fra DRH og UFF. Mange av de involverte har også roller i noe som kaller seg for Stiftelsen Felleseie. Hva har stiftelsen med UFF og DRH å gjøre? Og hva slags stiftelse er dette? Stiftelsen Felleseie viser seg å eie Hornsjø Høyfjellshotell hvor DRH holder hus. Vi hiver oss rundt og sender en henvendelse til Stiftelsestilsynet. Dokumentene kommer uten byråkratisk sommel. Vi får blant annet en gammel generalforsamlingsprotokoll for Stiftelsen Felleseie fra så langt tilbake som 1987. Dokumentet er skannet og signaturene i protokollen utydelige. Én underskrift er særlig vanskelig å tyde. Vi forstørrer og zoomer inn på skjermen, klør oss i hodet og driver gjettekonkurranse. Helt til Turid Sylte begynner å sammenligne med sentrale navn i danske Tvind, slik de fremkommer i danske aviser. Kunne det virkelig være ...? Jo visst, det er signaturen til Marlene Gunst, Tvinds etterlyste økonomisjef, tiltalt av dansk politi for underslag og skattesvik.

Tilbake på Jernbanetorget gjør vi en vurdering. Å konfrontere Wistrøm og Olsen med Marlene Gunst allerede nå, vil være å dreie om skruen atskillig, og det kan føre til at kilder lukker seg. Men vi trenger en bekreftelse på at vår tolkning av navnetrekket er riktig. Så vi lar det stå til.

– Ok, så er hun en av våre gamle venner.

For oss er dette et gjennombrudd. Det er forbindelser mellom Norge og Tvind i Danmark. Seinere finner vi dokumenter som understreker forbindelsen. Samtidig som Marlene Gunst styrte økonomien i Tvind-stiftelsen Fælleseje i Danmark, var hun også med på stifte norske Felleseie. Hun satt på begge sider av bordet, noe vi kommer tilbake til.

6.7 Et forsøk på noen hypoteser

Etter to ukers arbeid ser vi konturene av et prosjekt og har noen tanker om hva dette kan bli. Enn så lenge ser hypotesene og spørsmålene slik ut:

- *Går det an å følge sporene fra Norge helt fram til Tvinds enehersker, Mogens Amdi Petersen?*
- *Norske kommuner vet sannsynligvis ikke hva slags organisasjon de samarbeider med. Og hvis de vet det, er samarbeidet i beste fall underlig.*
- *Det må være mye penger i brukte klær, men hvem nyter godt av businessen?*
- *Innsamlingskontrollen – har den egentlig kontroll? Når UFF har en formålsprosent på 99,5 – er ikke det noe som bør få Innsamlingskontrollen til å stusse?*

6.8 Følg personer og penger

Vi har som nevnt fått høre den gamle lekse om at det ikke er noen sammenheng mellom UFF og Mogens Amdi Petersen og Tvind, men ikke fått noe som kan dokumentere dette. Skal vi finne svarene vi trenger, må vi ha dokumenter.

Vi bestemmer vi oss for å bestille alt vi kan, både hos Tinglysingen og i departementenes postjournaler. Hos Innsamlingskontrollen henter vi UFF Norges siste regnskaper, men regnskapene til UFF-butikkene er ikke tilgjengelige der. Disse regnskapene finner vi derimot et annet sted.

Ambisjonen er å finne all korrespondanse mellom det offentlige Norge og UFF de siste ti årene. Tanken er at UFF som bistandsorganisasjon sannsynligvis har søkt om offentlig støtte i en eller annen form. Vi søker med utgangspunkt i Norads og UDs journaler. Antallet innsynsbegjæringer blir ganske høyt. I denne saken har vi vært gjennom totalt 345 sider offentlige dokumenter vedrørende UFF/Norad/Den norske ambassaden i Luanda.

En av oppdagelsene er at UFF har sendt en rekke prosjektsøknader til Norad det siste tiåret. Det er både i søknadene, vedleggene til disse og i Norads svar, at det dukker opp dokumenter som viser nye sider ved UFF. Og som gjør at vi kan følge to hovedspor: Folkene og pengene.

6.8.1 Pengene

2. oktober 2008 sender UFF en søknad om prosjektstøtte til Norad til et bistandsprosjekt i Zambia. Det er i vedleggene som følger denne søknaden vi etter hvert finner noe som heter «Regnskap for UFF Butikkene» og som skal vise seg å bli et viktig verktøy i det videre arbeidet.

Dette nye regnskapet får oss til å stusse. På Innsamlingskontrollens hjemmesider har vi allerede funnet UFFs offisielle regnskap slik det er sendt inn for registrering. Nå viser det seg at det finnes et helt annet regnskap, både med inntekter og utgifter av en hittil ukjent størrelse.

Med denne oppdagelsen i bakhodet går vi til Brønnøysund. Nye søk her forteller oss at UFF er delt i to, nærmere bestemt to foreninger: Foreningen UFF Norge og Foreningen UFF Butikkene Norge.

Dette er et avgjørende punkt. Organisasjonsformen «forening» er enkel og fordrer ikke plikt om å sende inn regnskaper til registrering. Vi finner altså to ulike organisasjonsnummer i Brønnøysundregistrene, men ingen årsberetninger og regnskap. Sånn sett er funnet i Norad-journalen gull. Vi har kommet over noe som ellers holdes internt i UFF: Regnskapet for UFF Butikkene. Dette avslører to ting: UFF har en offisiell side, og en uoffisiell. Og: Den reelle omsetningen i UFF systemet er langt høyere enn det som framkommer i de offisielle regnskapene sendt IK for den andre foreningen, altså UFF Norge.

Resultatregnskap			
Foreningen UFF-butikkene i Norge			
Driftsinntekter og driftskostnader	Note	2008	2007
Anskaffede midler			
Innsamlende midler, gaver mv.		23 917 015	19 078 684
Finans- og investeringsinntekter		371 368	27 412
Andre inntekter		491 424	985 165
Sum anskaffede midler		<u>24 779 806</u>	<u>20 091 261</u>
Forbrukte midler			
Kostnader til anskaffelse av midler			

Regnskapet for Foreningen UFF-butikkene: Ikke så offentlig.

Resultatregnskap			
U-landshjelp fra Folk til Folk i Norge			
Driftsinntekter og driftskostnader	Note	2008	2007
Anskaffede midler			
Tilskudd offentlig		0	100 000
Tilskudd privat		7 370 180	5 200 154
Innsamlende midler, gaver mv.		51 896	0
Finans- og investeringsinntekter		759	349
Andre inntekter		96 331	40 334
Sum anskaffede midler		<u>7 519 166</u>	<u>5 340 837</u>

Regnskapet for foreningen UFF Norge: Offentlig og sendt til Innsamlingskontrollen.

Etter nærlesning får vi en anelse av hvorfor UFF har organisert seg slik: Pengene kan flyttes mellom de to foreningene. Ved å overføre overskuddet fra den ene foreningen til den andre, fra UFF Butikkene til UFF Norge, klarer UFF å «kvitte seg» med utgiftene sine i UFF Norge. Foreningen UFF Norge har nemlig ikke kostnader, bare inntekter. Og det er denne som rapporterer til IK. Dermed får Foreningen UFF Norge en utrolig flott formålsprosent, et tall som skal vise hvor mye av de innsamlede midlene som går til det egentlige formålet. UFF Norge opererer med 99,5 prosent, og tallet er stemplet og godkjent av IK. Den andre foreningen, UFF Butikkene, holdes unna offentligheten.

Vi ser også at pengene i UFF-systemet går to veier: Den ene strømmen går internt i Norge, den andre går ut av landet. Vi har lyst til å følge begge. Men først litt om det andre sporet.

6.8.2 Folkene

I en av Norad-søknadene har UFF også lagt ved kompetanseoversikt for UFF. Dette utgjør flere sider med word-tabeller som viser hvem de sentrale folkene i UFF er, deres bakgrunn og utdanning og hvor lenge de har vært med i organisasjonen. Vi fatter først ikke hva slags redskap vi har fått. Men etter hvert lærer vi oss å krysskjøre disse navnene mot danske politidokumenter, etterforskningsmateriale og dommer, samt dokumenter fra Lærergruppen (LG) lekket av danske avhoppere. Dessuten: UFF kan ikke snakke seg bort fra forbindelsen til Tvind. Flere av navnene i kompetanseoversikten går igjen som sentrale skikkelser i Tvind-historien. Linken mellom de to er enda bedre etablert.

6.9 Pengesporet videre

Her skal vi vise hvordan vi forsøkte å følge pengene i UFF-systemet, fra innsamling av klær i Norge til endestasjonen i Sveits. Vi skal også vise hvordan vi har fulgt strømmen av brukt tøy til gateplan i Zambia. Og hvordan det går en link fra Norge helt fram til Lærergruppens luksuriøse tilholdssted i Mexico.

I oppstartsfasen konsentrerer vi oss først om alt som er offentlig tilgjengelig informasjon knyttet til Stiftelsen Felleseie og Stiftelsen Den Reisende Høgskole på Lillehammer. Hva kan vi finne i dokumentene knyttet til eiendommen på Hornsjø? Vi går til grunnboka. Vi tar også ut alt som er av regnskaper for de to stiftelsene de siste fem årene.

Her dukker «Tvind's økonomisjef» Marlene Gunst opp nok en gang, i en pantobligasjon. Dette er viktig, fordi det ikke bare knytter UFF i Norge og Tvind enda mer sammen, men det viser også det økonomiske samkvetmet. Dansk politi har i en rapport fra 2001 utpekt Gunst som leder for Lærergruppens økonomi helt tilbake fra 1992. Flere av våre kilder påpeker at det er Lærergruppen som er selve nøkkelen til å forstå Tvind. Det er hit pengene kommer og sluses videre og det er her kontrollen ligger.

Det vi finner, er at Marlene Gunst har skrevet under på pantobligasjonen som skyldner, på den norske siden. Dette har hun gjort sammen med Øyvind Wistrøm, en av UFF Norges grunnleggere og mest sentrale skikkelser. De to signerer på vegne av

Stiftelsen Felleseie for et lån fra Den selvejede institution Fælleseje, Ulfborg i Danmark. Obligasjonen er tinglyst 13.03.1996. Lånepapirene viser med andre ord at Gunst sitter på begge sider av bordet i Tvind-systemet, både som låntaker (Stiftelsen Felleseie i Norge) og långiver (Den selvejede institution Fælleseje i Ulfborg, Danmark, der Gunst har hatt posisjoner, og som er en av Lærergruppens stiftelser).

Vi får ut dokumentene ved å gå via gårds- og bruksnummer. Øyer kommune vil ikke opplyse hvilket gårds- og bruksnummer eiendommen på Hornsjø har, men henviser oss til en kartløsning og sier at vi kan eventuelt ringe tilbake for en kvalitetssikring. Felles kartløsning for kommunene Gausdal, Lillehammer og Øyer er tilgjengelig på nett.

Vi finner gårds- og bruksnummer og kontakter Tinglysingen hos Statens kartverk for å få utskrift av grunnboka. Vi bestiller grunnboksutskrift på nett og får den på e-post få minutter etterpå. Utskriften viser hvilke dokumenter som er tinglyst på eiendommen. Med denne oversikten i hende, bestiller vi følgende: Hjemmel til grunn, hjemmel til feste, festekontrakt og alle panteheftelser. Disse dokumentene får vi i posten cirka en uke etter at vi bestiller dem via Tinglysingens nettsider.

Konklusjon: Det er et økonomisk samrøre mellom Tvind-systemet i Danmark og virksomheten i Norge. Danskene låner ut penger, topplederne kontrollerer alt ved å sitte på begge sider av bordet, og disse er de samme personene som styrer UFF. Spørsmålet er: Hva forventer danskene tilbake fra Norge?

Det sist tilgjengelige regnskapet for UFF Butikkene blir som sagt ett av våre viktigste verktøy for å følge pengestrømmen. Her finnes det 30 millioner kroner som går i ulike retninger. Det mest interessante er utgiftssiden. Den viser at store deler av pengene blir i UFF-systemet.

Ifølge regnskapet er UFF Butikkenes nest største utgiftspost på 6 millioner kroner. Den er merket «Innkjøpt tøy». Men det viser seg at ordlyden er misvisende. Når vi begynner å pirke både i ledelsen i UFF og ved DRH, viser det seg at dette i realiteten dreier som en overføring fra UFF Butikkene til DRH. Studentene ved DRH er pålagt å jobbe dugnad for UFF. For denne jobben får skolen seks millioner kroner i året. Men pengene vandrer videre.

Når vi så sjekker regnskapene til DRH og Stiftelsen Felleseie og deretter ber DRH om en forklaring på tallene, ser vi at pengene sluses fra DRH til Stiftelsen Felleseie på to måter. For det første i form av en månedlig husleie på 120.000 kroner. For det andre i form av lønningene til lærerne på DRH. Disse går inn i en felles pott som kontrolleres av Lærerguppen. Tvind-bevegelsens gamle ideal om felles tid, felles økonomi, felles fordeling, lever i beste velgående.

Lærerguppen på Lillehammer er knyttet til Lærerguppen internasjonalt. Det er denne gruppen, med daglig leder Gert Olsen i spissen, som reiser til Mexico og luksuskomplekset San Juan de Las Pulgas. Her kan den møte Mogens Amdi Petersen og bade i svømmebassenget med utsikt over Stillehavet.

Løpet er altså slik: Brukte klær fra 170 norske kommuner blir til penger, som går videre til en høgskole via tvilsomt dugnadsarbeid, som igjen sender pengene videre til

en lukket stiftelse med klare bånd til den internasjonale Lærergruppen som har hovedsete i Mexico.

Siden avtalene med de 170 kommunene er et avgjørende punkt for inntektsstrømmen i UFF, gjør vi søk for å finne avtalene mellom UFF og kommunene. Vi søker i Doffin (databasen for offentlige innkjøp) og vi kontakter kommuner som vi vet har avtale med UFF. Konklusjonen er at UFF har sikret seg samarbeidsavtalene med det kommunale Norge ved å underby eksisterende aktører. UFF tilbyr seg å hente bruktklærne gratis, mens Fretex for eksempel, krever en kompensasjon for transportutgiftene. Det interkommunale avfallssamarbeidet Vesar i Vestfold, er et godt eksempel på hvordan UFF har kommet i en monopolposisjon i enkelte kommuner på grunn av prisdumpingen. Det er selvsagt ikke forbudt å gjøre ting gratis. Men kan det finnes en grunn til at UFF kan komme med uimotståelige tilbud på innsamling av brukte klær? Kanskje det handler om slitne studenter og gamle, rustne biler?

Vi sjekker også gamle vedtak i Oslo kommune. Arkivet der ligger nede for den perioden. Men i avisartikler i Aftenposten omtales begrunnelsen for hvorfor UFF for ti år siden etter mye strev ble kastet ut av kommunen i 1994. Nå er UFF tilbake med full styrke. Hvordan har det skjedd?

6.10 En svipptur til Sveits

Vi leter videre i det samme regnskapet for UFF Butikkene. Den største utgiftsposten er på 12,7 millioner kroner. Dette er den tidligere omtalte overføringen fra den ene foreningen til den andre, altså fra UFF Butikkene til UFF Norge. Sporene av disse pengene fører oss til ett og samme sted. Sveits.

For det første: I en bisetning i en av UFFs mange søknader til Norad, kommer det fram at UFF er medlem av noe som kalles for The Federation for Associations connected to the International Humana People To People Movement (FAIHPP). Dette er en paraplyorganisasjon for alle UFFs søsterorganisasjoner i hele verden.

Mike Durhams databaser viser at FAIHPP holder til i Sveits, nærmere bestemt i Genève. Vi søker i handelsregisteret i Genève og finner et selskap som heter FAIHPP. Det viser seg at gamle støttespillere i Tvind-systemet og Lærergruppen er registrert i de sentrale vervene i det Sveits-baserte selskapet. I styret sitter også en nordmann, Snorre Westgaard.

Videre finner vi i et annet avsnitt i Norad-papirene, at samtlige UFF/Humana-organisasjoner i hele verden må betale 6,5 prosent av omsetningen i medlemsavgift til FAIHPP i Sveits. Hit går også 6,5 prosent av bistandsmidlene UFF har samlet inn i Norge. Regnskapet for FAIHPP er ikke offentlig tilgjengelig.

For det andre: Det er ikke bare medlemsavgiften i UFF som går til Genève. Når vi spør UFF om resten av de 12 millionene, viser det seg at disse også blir sendt til det sveitsiske selskapet. Argumentasjonen er at det er bra med en sentral enhet som styrer økonomien i UFF-prosjektene. Men UFF har ikke lagt fram dokumentasjon som viser hvordan pengene er blitt sendt videre fra Genève til bistandsprosjekter. Tvert i mot

viser det seg at utviklingsland i Sør får smått med penger fra Sveits. Vi skal komme tilbake til Heidi Marie Lindekleivs oppdagelser i Zambia. Men først litt om Bulgaria.

6.11 Neste stopp Bulgaria

Et regnskap har også en inntektsside. I tilfellet foreningen UFF Butikkene dreier det seg om 30 millioner kroner. Vi spør oss hvor disse inntektene kommer fra. I regnskapet heter posten bare «anskaffede midler». Vi antar at de anskaffede midlene stammer fra innsamling og salg av brukte klær. Vi sjekker med folk som kjenner det internasjonale markedet for bruktklær, blant annet Fremtiden i Våre Hender og lignende organisasjoner.

Underveis får vi tipset: UFF tjener ikke stort på å selge brukte klær i Norge. Sjekk heller utlandet, særlig Bulgaria. Vi setter oss ned med noen som kan markedet for brukte klær, som forklarer oss prosedyrene for eksport av brukte klær. Stikkordet er tollpapirer. Vi begjærer innsyn i tallene for eksport av brukte klær fra Norge, fordelt på ulike aktører. Men hos Tolldirektoratet møter vi stengt dør. Tall for de enkelte eksportørene oppgis ikke av konkurransehensyn. Men en kilde i tollvesenet gir oss et tips: Sjekk SSBs statistikkbank. Der finnes det faktisk oppdaterte tall hver måned.

Det er ikke lett å navigere i statistikkbanken. Vi får kvalifisert veiledning hos opplysningstjenesten for utenrikshandel. Det viser seg at vi kan søke veldig spesifikt: Eksport, import, land, kilo, kroneverdi, kalenderår, måned for måned. Vi søker på brukte klær eksportert fra Norge i 2009, målt i verdi. Deretter flytter vi resultatet over i et regneark i Excel, sorterer etter størrelse målt i kroner. De største landene for mottak av brukt, norsk tøy er Polen, Bulgaria, Estland, Tsjekkia, Tyrkia og Litauen. Deretter begynner vi å ringe rundt til aktuelle eksportører. Spørsmålet er hvilket land de eksporterer til. Ved hjelp av eliminasjonsmetoden sitter vi igjen med fire land som destinasjon for UFFs bruktklær. Summen av disse landenes bruktklærimport fra Norge stemmer med summen for inntekter i UFF-butikkene regnskap, fratrukket det som i regnskapet kalles merverdipliktig omsetning. Sistnevnte er varer solgt i UFFs norske butikker.

UFF selger mest klær til Bulgaria, totalt for 16 millioner i 2009. Men hva skjer med de brukte klærne i Bulgaria? Ved å søke på Tvind-selskaper i Tvindalerts liste på nett finner vi navn på noen som jobber eller har jobbet for UFF i Bulgaria. Vi kontakter Mike Durham, som kjenner navnet og mener dette er en person som har sluttet i UFFs klesvirksomhet i Bulgaria. Gjennom diverse sosiale medier kommer vi i kontakt med kilder i Bulgaria. Vår erfaring er at folks tilgjengelighet på sosiale medier er langt større enn på en sliten hotmailadresse. Kildene i Bulgaria guider oss helt inn på sorteringsanlegget til Bultex og One World Clothes Trade i Varna i Bulgaria, UFFs sentraler for brukte klær i Europa. Vi får klarhet i hvor klærne kommer fra, hvordan de blir sortert og hvordan de går videre. Kildene kjenner ikke bare sorteringsarbeidet, men har også sett tollpapirer for bruktklærne. Tredjerangs brukte klær skal til Afrika. Dit skal også VLs reporter Heidi Marie Lindekleiv.

Så langt har vi fått bekreftet flere ting:

- UFF er et lukket system hvor pengene går i et kretsløp.
- Klærne fra Norge havner på et stort internasjonalt marked for brukte klær, hvor er UFF/Humana en svært stor aktør. Tilbake kommer det i 2009 om lag 25 millioner kroner fra østeuropeiske land. Disse millionene går inn i Foreningen UFF Butikkene.
- Fra UFF Butikkene går igjen pengene delvis til Foreningen UFF Norges som sender dem videre til Sveits. Og delvis til Stiftelsen Felleseie på Lillehammer som styres etter prinsippene felles økonomi, tid og fordeling.

6.12 Vår afrikanske arm

I slutten av oktober reiser Heidi Marie Lindekleiv på reportasjereise til Afrika. Målet med siste del av turen er å finne ut hva som skjer med klærne og bistandsmidlene i sluttledet. Zambia er ifølge UFFs egne brosjyrer blant de største mottakere av bistandsmidler fra UFF i Norge. Men Zambia er også en av de store mottaksnasjonene for brukte klær som helhet. Landet har i dag ingen egen tøyproduksjon. Bruktklær kalles «Salaula», og en rapport av den dansk-amerikanske antropologen Karen Tranberg Hansen omtaler UFFs plass på dette markedet slik: «Forholdet mellom klessalg, lokale utviklingsprosjekt og aktivitetene til UFF og Humana er obskurt».

Rapporten er en viktig bakgrunnskilde, idet den gir innblikk i hvordan bruktklærmarkedet fungerer, hvem de ulike aktørene på markedet er, og hvilke implikasjoner markedet har på samfunnet. Lindekleiv sjekker også importtallene for bruktklær hos UN COMTRADE, som bekrefter omfanget i det zambiske markedet.

Før Lindekleiv reiser til Zambia setter hun seg tre mål:

- 1) Undersøke renomméet til UFFs zambiske gren (heretter DAPP/Humana) som bistandsaktør.
- 2) Undersøke dens posisjon som bruktklærseiger.
- 3) Få vite mest mulig om pengestrømmene mellom Norge, Sveits og Zambia.

Både når det gjelder sikkerhet, offentlighet/transparens, språk og øvrige arbeidsvilkår, er utgangspunktet for å drive journalistikk i Zambia et ganske annet enn hva vi er vant til fra Norge. Lindekleiv har imidlertid bodd i Sør-Afrika, har studert historie i Afrika sør for Sahara ved NTNU, og har også tidligere arbeidet som journalist i regionen. Slik vet hun mye om hva som vil møte henne i Lusaka, og hvordan man kan gå frem. Et annet fortrinn var det gode kirkenettverket som man over tid opparbeider seg som journalist i Vårt Land. Kirkene er en viktig aktør i det zambiske samfunnet, og lederne har god oversikt over hva som rører seg på grasrota. Uken i forveien snakker Lindekleiv derfor med en rekke kirkeledere i regionen i forbindelse med en kongress for verdensevangelisering i Cape Town. Hun ber om deres vurdering av DAPP, og råd til hvem hun bør oppsøke på stedet.

I Zambia er UFF (DAPP) først og fremst kjent som en butikkjede, ikke som bistandsorganisasjon. Foto: Heidi Marie Lindekleiv

Lindekleiv tar også kontakt med den norske ambassaden i Zambia. Både ambassaden og Kirkens Nødhjelp forteller at de hadde vært i kontakt med representanter fra UFF som ønsker relasjoner, men at dette er blitt avvist. Likeledes tar hun kontakt med aktuelle bistandsorganisasjoner, og ber om møter med dem. Hun får også assistanse av kontakter i Lusaka til å sette opp avtaler.

Ettersom vi er i ferd med å snuse ikke bare på tøysalget, men også på UFFs HIV/aids-strategi, som synes meget ambisiøs, viser Zingo seg å være en kvalifisert røst. Dette er en paraplyorganisasjon som arbeider særskilt med HIV/Aids og samordner innsatsen til en rekke trosbaserte organisasjoner. Hvis noen ville kjenne til ulike strategier for HIV-forebyggende arbeid, må det være Zingo. Men generalsekretæren gjennom de siste seks årene kjenner lite til DAPPs strategi. Den andre aktøren som Lindekleiv vurderer som sentral, er Caritas, den katolske kirkes forlengede arm. Mens mange organisasjoner bare arbeider i enkelte provinser, er katolikkene til stede over hele landet. Programdirektøren i Caritas viser seg å ha kjennskap til prosjekter drevet av DAPP, samtidig som hun har stor kunnskap om NGO-miljøet i landets hovedstad. Hun kan dermed gi en vurdering av både DAPPs størrelse og renommé som bistandsaktør lokalt, men også blant de profesjonelle aktørene. Tilbakemeldingen er at DAPP først og fremst er kjent som en butikkjede, mens bistandsgrenen var enten helt ukjent eller sett på som begrenset.

På reisen i Zambia bruker Lindekleiv en enkel, men effektiv metode. Alle hun møter, får spørsmålet: «Hva er DAPP?» Hun spør tilfeldige folk på gata i Lusaka, bistandsarbeidere og selvstendig næringsdrivende. Kun i to tilfeller blir DAPP identifisert som en bistandsorganisasjon. Ellers er svaret: «En butikk. De selger Salaula».

Systemet er slik: Det meste av bruktklær selges av privatpersoner i små boder på markedene. De kjøper en firkantball med klær om morgenen på store markeder drevet av indiske importører, og selger klærne videre. Innholdet i klesballen får de ikke se på forhånd, og derfor er selgerne hver morgen redd for at de vil gå med tap. Hvis de tjener, er det snakk om en maksinntekt på et par hundre kroner. Lindekleiv besøker bruktklærmarkedet, for å få selgerne i tale og innhente billedmateriale.

DAPPs salaulasalg skjer på en annen måte. DAPP åpnet sin første butikk i Zambia i 1985. De importerer klærne selv, og de tretti utsalgsstedene har felles administrasjon i Ndola. Ifølge Tranberg Hansens rapport, la myndighetene i 1993 på en importtariff etter hvor mange kilo tøy man importerte. DAPP stengte da de fleste butikkene i sør, og flyttet driften til Ndola der konkurransen var langt mindre. Siden har de åpnet utsalgssteder igjen i sør.

Det siste delmålet, økonomien i DAPP, virker vanskeligst å gripe an. Hovedårsaken er zambisk transparens, eller helst mangel på sådan. Organisasjoner og næringsvirksomhet må registrere seg og levere regnskap til myndighetene. Samtidig mener Caritas at det er lite sannsynlig at VLs reporter ville få utlevert dette selv om hun ber om det. Den primære planen er derfor å besøke DAPPs kontor i Lusaka og håpe at de kan fortelle mest mulig om finansieringen av driften, og hvilken rolle de omlag 30 bruktklærbutikkene spiller. Gitt posisjonen UFF-ledelsen i Norge på dette tidspunktet har tatt til Vårt Lands dekning av saken, vurderer vi det slik at det er best å ikke melde Lindekleivs ankomst på forhånd.

På DAPP-kontoret i Lusaka blir VL tatt imot av landdirektøren Rene Schultz. Lindekleiv forklarer at Vårt Land arbeider med en sak om UFF, og at avisa har spørsmål om hvordan arbeidet drives i Zambia. Schultz oppleves imøtekommende, og Lindekleiv velger å starte med å spørre om bistandsprosjektene. Schultz er åpen på at virksomheten fungerer som en butikkjede, og at DAPP er nøye med å holde tritt med

salaulamarkedet. Han er imidlertid mindre villig til å snakke om finansieringen. Lindekleiv dropper derfor tematikken for en stund, lar Schultz snakke lenge om den humanitære situasjonen som DAPPs bistandsprosjekter er innrettet mot. Schultz er veldig interessert i å vise frem barnebyen som DAPP driver nord for Lusaka.

Etter at DAPP-lederen har snakket seg varm om bistand, vender Lindekleiv tilbake til finansieringen, og ber Schultz fortelle om hvor DAPP henter midler til bistandsprosjektene fra. Dette betegner Schultz selv som et puslespill. VL stiller derfor flere åpne spørsmål om hvilken rolle FAIHPP i Genève spiller, og hva DAPP i Zambia får ut av medlemskapet her. Schultz forteller så at klesbutikkene avkreves å gå med overskudd, men at midlene fra klessalget ikke er øremerket noen av de operative bistandsprosjektene. Overskuddet brukes derimot for å bygge opp en økonomisk buffer som kan settes inn dersom andre finansieringskilder skulle svikte.

Får DAPP Zambia fikk midler fra Sveits? Schultz svarer benektende. Dette oppleves som interessant da UFF i Norge oppgir at Zambia er et land organisasjonen støtter. Videre er det jo slik at bistandsmidler fra Norge sendes til FAIHPP, som skal koordinere og sende videre. Hvorfor forteller da Schultz at Zambia ikke får penger fra Sveits?

Schultz forteller videre at FAIHP i Sveits ikke har noen koordinerende funksjon i forhold til bistandsmidlene fra andre land. Han bekreftet derimot at DAPP Zambia selv sender penger til Sveits, men ville ikke si hvor mye. Etter dette er stemningen på kontoret noe mer anspent, men fortsatt hyggelig. VL takker for seg, og Lindekleiv reiser deretter inn til sentrum av Lusaka til en av DAPP-butikkene, med håp om å få de butikkansatte i tale.

DAPP-butikken er stengt. VL velger å gå inn bakveien, og møter noen ansatte som sorterer et parti klær som nettopp var kommet inn fra Europa. Når Lindekleiv presenterer seg, gir de ansatte beskjed om at de ikke ønsker å snakke. VL får heller ikke lov til å ta bilder. Lindekleiv tar i stedet bilder av butikken fra utsiden. Dette fører til at hun blir jaget vekk.

Vi har nå gjort et forsøk på gjennomføre ambisjonen om å følge bruktklærne helt fram til gateplan i Afrika. Vi kan ikke med sikkerhet si om noen av bruktklærene i Lusaka stammer fra Norge, men kan med sikkerhet si at de har europeisk opprinnelse. Våre kilder i Bulgaria bekrefter at tøy som havner i et tøymottak, går inne større haug med klær fra ulike land før de blir sortert og videresendt etter kvalitet.

Etter møtet med Schultz og andre kilder i Zambia, sitter vi igjen med følgende funn:

- Markedet for brukte klær er stort i landet. Zambia har ikke egen tekstilproduksjon.
- UFF/DAPP er ikke kjent i landet som en bistandsorganisasjon, men som en butikk-kjede.
- DAPP i Zambia får ikke penger og administrasjonshjelp fra Sveits, FAIHPP fremstår bare som et fordyrende mellomledd.
- UFF i Norge hevder at FAIHPP har en koordinerende funksjon i bistandsprosjektene. Dette blir benektet av Schultz.
- DAPP i Zambia driver bruktklærvirksomheten på ren kommersiell basis.

- Pengene fra klesbusinessen blir ikke øremerket bistand, men går til å bygge opp en økonomisk buffer.
- DAPP i Zambia sender penger til Sveits.

Vi sjekker René Schultz mot opplysninger fra den danske journalisten og forfatteren Frede Farmand. Schultz er ingen tilfeldig person i UFF-hierarkiet. Han var en av 131 lærergruppemedlemmer som skrev under som stiftere av Stiftelsen Fælleseje i 1978, ifølge dokumenter trykket i boka *Mesteren fra Tvind*. Farmand har skaffet store mengder dokumenter fra Tvind internt gjennom sin kontakt med danske avhoppere, både før og etter at de forlot Lærergruppen, og drev researchen bak dokumentaren til dansk TV 2 som fikk dansk politi til å etterforske Tvind.

6.13 Et økonomisk verdensatlas

UFF/Humana/Tvind fremstår nå som et internasjonalt økonomisk nettverk. Vi har fulgt pengestrømmen i ett land, Norge. Sannsynligvis finnes det lignede pengestrømmer i en rekke land rundt om i verden. Ifølge Humanas årsmelding for 2009, opererer organisasjonens underbruk i 43 land, med den samme flyttingen av kapital. Vi ønsker å tegne et bilde av dette verdensomspennende nettverket, blant annet for å vise hva flere nordmenn har vært og er en sentral del av. Samtidig ønsket vi å lage et riss av den globale virksomheten for å plassere våre egne funn inn i en større sammenheng. Tvind er en lukket verden hvor det blir forvaltet milliarder av kroner, ofte i samarbeid med uvitende partnere. Mange av millionene er norske.

Så hvor begynner vi? Som tidligere nevnt, har danske medier skrevet et ukjent antall artikler om Tvind og grunnleggeren Mogens Amdi Petersen. I tillegg har det kommet ut flere bøker om Tvind, det er laget flere TV-programmer, det finnes en rekke nettstedet og foreninger for avhoppere. Vi har ingen ambisjon om å gjenta denne kartleggingen, kun gi leserne våre en oversikt ved å sette ting i sammenheng.

Et av de mest håndfaste stedene å begynne, er i Vestre Landsret i Danmark. Her ble det i 2009 avsagt en fellende dom mot Poul Jørgensen, den eneste av de straffetiltalte Tvind-lederne som ikke stakk av fra politiet. Dommen er interessant fordi den forteller mer enn bare om Jørgensens krumspring, den forteller om et godt utviklet system for økonomisk svik og bedrag.

Vi bestiller de fire permene med 605 sider rettsdokumenter fra Danmark. I tillegg skaffer vi oss den nå frigjorte politirapporten fra 2001 som forteller om etterforskningen av Tvind. Vi bestiller bøkene om Tvind, ser TV-programmene, og leser selve hovedverket som inneholder en mengde dokumenter, *Mesteren fra Tvind* av Frede Farmand.

Mogens Amdi Petersen har interesser i mange land. Her fra rettssaken i Danmark i 2006. Foto: Scanpix

Rapporten fra 2001 fra den danske Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet og Politimesteren i Holstebro blir en nyttig kilde for oss, av to grunner:

1. Den refererer norske Øyvind Wistrøms forklaring til politiet og gir innblikk i hans engasjement i selskapene One World Channel Ltd. og One World Channel as. Disse var noen av selskapene i virksomheten som avhopperen Hans la Cour forklarte var et skalkeskjul for å unndra skatt og flytte penger mellom ulike fond og selskaper, slik at Lærergruppen kunne disponere pengene som de ville.
2. Dessuten gir rapporten oss en klarere forståelse av hvordan Tvind-ledelsen misbrakte fondsmidler og unndro skatt. Dette samme mønsteret beskrev Hans la Cour og andre avhoppere i dokumentarene i serien *Imperiet* som ble sendt på dansk TV 2 i september 2000.

Politirapporten ble skrevet i etterkant av politiets razzia hos sentrale Tvind-ledere i Grindsted i april 2001, der de beslagla 70 datamaskiner. 16 av dem var utstyrt med avansert kryptering, og først i oktober 2001 kunne politiet få tilgang til innholdet i materialet.

I 2006 domfelte byretten i Ringkøbing bare én av de åtte tiltalte, Sten Byrner. Byretten valgte å tro at Sten Byrner hadde handlet i strid med viljen til de andre i Lærergruppen, og at lovbruddene var noe han alene sto for. Dette er en konklusjon lagmannsretten, Vestre Landsret, forkaster i sin dom mot Poul Jørgensen i 2009. Lagmannsretten mener en kjerne i Lærergruppen var innforstått med at man flyttet penger mellom fond og selskaper i Lærergruppens regi, for å slippe skatt og kunne disponere dem fritt – altså ikke til humanitære formål med mer, som fondets midler skulle gå til for å få skattefritak. Dermed er det stor sannsynlighet for at Mogens

Amdi Petersen og de seks andre som fortsatt er tiltalt i saken og etterlyst, også vil bli dømt for sin rolle i dette systemet. Dommen styrker også politirapporten fra 2001 som kilde, ved at den bygger sin bevisførsel på det samme mønsteret av selskapsmanipulasjon som rapporten beskriver.

TG Pacifico, eller «Lærergruppens hjem» får også besøk fra Norge. Her fra åpningen av luksuskomplekset i Mexico. Foto: Tvind Alert

Dommen fra Vestre Landsret 20. januar 2009 er ikke omtalt i norsk media så langt vi kan se fra søk i Retriever. For oss er den viktig som basis. Den viser sammenhengen mellom Lærergruppens mange selskaper og luksusleiligheten i Florida, der danske journalister fant Mogens Amdi Petersen etter mange år i skjul. Utfordringen for mange journalister som har forsøkt å følge pengene i Tvind-systemet, er nettopp at det er vanskelig å følge dem helt fram. Pengene fra klesinnsamlingen i Norge som skal gå til «formålet» sendes altså til Humana-føderasjonen som er registrert i handelsregisteret i Sveits. Vi tenker at konklusjonene dommen og det faktum at sju tiltalte fortsatt er etterlyst av politiet, tilsier at det er god grunn til å spørre om pengene går til humanitært arbeid, eller om de heller står til fri disposisjon for Lærergruppens harde kjerne.

Kort sagt: Politirapporten og dommen fra Vestre Landsret blir viktige brikker for å se, og så langt som mulig dokumentere sammenhengen UFF Norge står i.

Det mangslungne materialet gir oss dessuten innsikt i noen andre ting:

- Vi ser hvordan Marlene Gunst, damen fra pantobligasjonen og generalforsalingsprotokollen på Lillehammer, har sittet i den innerste krets og styrt Tvinds økonomi.

- Dokumenter fra journalist og forfatter Frede Farmand viser at flere av de personene som dukker opp i vår norske research i 2010, var med som stiftere av Den Selvejende Institution Fællesseje i desember 1977. De gamle har fortsatt kontroll.
- Jørn Utzon, den berømte arkitekten som har tegnet Lærergruppen, luksuskompleks i Mexico, er også en av stifterne av Fællesseje i Danmark.

Det sistnevnte kan virke som kuriososa, men vi opplever at alt som har med San Juan de Las Pulgas er viktig. Det er sannsynligvis her Amdi Petersen oppholder seg, i det som nå er bevegelsens hovedkvarter. Tvind og UFF forkynner felleseie, dugnadsinnsats og arbeid for de svake i verden. Kontrasten til luksuskomplekst i Mexico, tegnet av den berømte arkitekten, er stor. Det er viktig å få den fram. Ikke minst fordi daglig leder Gert Olsen ved DRH/ Hornsjø Høyfjellshotell slumper å fortelle at han nylig har vært der. Norge har altså sine representanter som nyter godt av det han kaller «Lærergruppens hjem».

6.14 I østerled

Samarbeidet med Mike Durham og Tvindalert har vært utviklende og særdeles nyttig. Mest fordi det har gitt og fortsatt gir oss tilgang til en kildebase vi ikke er i nærheten av å opparbeide selv. Men vi har lagt vekt på å sjekke opplysningene vi har funnet der, og gjerne gå videre der det har vært aktuelt.

Et typisk eksempel på nytten av dette samarbeidet, er researchen rundt Den Reisende Høgskole. Hvem er alle disse østeuropeiske studentene på Hornsjø og på hvilke premisser er de i Norge? Det sier seg selv at når du har kommet deg bort fra fattige kår i Øst-Europa, befinner deg i Norge og har en drøm om å bli bistandsarbeider i Afrika, så er du ikke snakkesalig når det dukker opp journalister med kritiske spørsmål om skolen.

Så vi innser at det er vanskelig å få noe fornuftig ut av dagens studenter. Vi gjør likevel våre runder på UFF-butikkene og får bekreftet inntrykket. Folk medgir at de går nærmest i døgndrift, de virker utslitte og mangler søvn. Men vi kan og vil ikke bruke disse studentenes utsagn, av hensyn til dem selv og deres situasjon. Og vi ønsker heller ikke anonyme kilder som kommer med karakteristikk.

Avhoppere er derimot i en annen situasjon. Gjennom Tvindalert finner vi folk som har kommet i konflikt med skolen og ledelsen og som har nektet å slave for UFF i Norge. Disse befinner seg nå på ulike steder rundt om i Europa, men Tvindalert har kontakt med flere av dem. Noen av dem kan også bidra med interne papirer fra skolen. Disse papirene er viktige da de bekrefter den økonomiske utbyttingen av studentene. For oss er det viktig ikke bare å videreformidle en rekke muntlige påstander om DRH, men kunne vise til godt dokumenterte eksempler. Vi sitter etter hvert på papirer som viser hvor mye studentene må jobbe, hvilke økonomiske forpliktelser de tar på seg og hvilke sanksjonsmidler som finnes dersom kravene ikke blir innfridd.

Det mest dramatiske knyttet til DRH er likevel opplysningen om dødsulykken på E6. Denne gir oss muligheten til å vise fram hva som i verste fall kan skje når disse studentene blir utbyttet. Men hvordan dokumentere dette utover å bruke muntlige kilder?

Via kilder i Tvindalert vet vi at det har vært en dødsulykke på E6 ved Rennebu i februar 2010 hvor studenter fra DRH er involvert. Men det er også alt. Hos politiet i Rennebu får vi bekreftet ulykken og får samtidig noen flere opplysninger, blant annet navnene på de involverte. Politiet opplyser også at Statens Vegvesens ulykkesgruppe trolig har laget en rapport fra hendelsen, slik de gjør ved dødsulykker. Denne rapporten ønsker vi å se, for å ha bedre kildegrunnlag for å kunne beskrive selve hendelsesforløpet.

Det tar oss tre uker å få ut rapporten. På vegvesen.no finner vi postjournalen for vegvesenet. Men denne har ikke søkemulighet for enkeltord, det er for eksempel ikke mulig å søke på «Rennebu» eller «ulykkesrapport». Vi må med andre ord først finne ut eksakt når brevet er sendt, deretter søke opp journalen for den spesielle datoen og så lete oss fram til dokumentet, før vi kan begjære innsyn.

Statens Vegvesen opplyser straks at rapporten er unntatt offentlighet med hjemmel i offentliglova paragraf 24, andre ledd, andre punktum. Det vil si dokumenter som gjelder lovbrudd, der man kan nekte innsyn inntil saken er avgjort.

Vi skriver klage på avslaget om innsyn og viser til at saken er henlagt og dermed avgjort. Dette opplyser politiet i Sør-Trøndelag til oss på telefon. Men Statens Vegvesen vil undersøke dette selv, og politiadvokaten i Sør-Trøndelag politidistrikt er travel og lite tilgjengelig. Derfor venter vi lenge og vel før vi endelig får svar fra Statens Vegvesen om at de har fått den bekreftelsen de trenger, både på at saken er henlagt uten at noen er tiltalt, og at klagefristene er ute.

Rapporten inneholder interessante opplysninger. Vi får kvalitetssikret og utfylt det avhopperen Ethan Tiliakos har fortalt oss om ulykken, for eksempel at bilen til studentene kom over i feil kjørebane, tidspunkt og værforhold. Rapporten forteller også at bilen studentene kjørte var gammel, rusten og hadde svakheter i bremsene bak. I tillegg beskriver rapporten det glatte føret og hvordan lastebilen studentene krasjet med, reduserte farten før 60-sonen og seinere bråbremset, men ikke klarte å forhindre at ulykken skjedde.

Vi velger å starte hele historien vår med en rekonstruert scene fra denne ulykken, basert på Vegvesenets rapport, opplysningene fra Ethan Tiliakos og politiet. I pressemiljøet har det i lengre tid vært debatt om det å bruke rekonstruksjon som et fortellergrep. Hvordan kan man egentlig vite hva som skjedde uten selv å ha vært der?

Vi mener at med det kildematerialet vi besitter, helt ned til detaljnivå om bremseventil på varebilen og rust i kanalene, samt skisser fra ulykkesstedet og utskrifter fra ferdskriveren på lastebilen, pluss muntlige kilder, kan forvare rekonstruksjonen. Vi mener at den fremstår som troverdig, selv om vi ikke selv var til stede og så ulykken med egne øyne. Vi oppnår på denne måten å gi historien en inngang der vi presenterer menneskene som UFF-systemet rammer - eller «det menneskelige misbruket» som forfatteren Frede Farmand kaller det.

I ettertid har generalsekretær Nils E. Øy i Norsk Presseforbund sett på denne innsynsbegjæringens vandring i systemet hos politiet og Statens Vegvesen. Han er nokså sikker på at vi skulle fått merinnsyn allerede fra første dag, og utdyper:

«Spørsmålet om innsyn skal avgjøres for hvert enkelt dokument for seg, og dette dokumentet gir ingen indikasjoner på at det dreier seg om lovbrudd i forbindelse med kjøretøyet i seg selv. Det skulle derfor ikke være nødvendig å vente på noen avslutning av saken hos politiet».

6.15 Norad og ned

I tillegg til denne ulykkesrapporten fra Statens Vegvesen, oppdager vi i et av journalsøkene våre at det finnes et dokument fra februar 1998 om UFF og Den Reisende Høgskole. Dette dreier seg om en rapport laget av Norad som tar opp spørsmålet om staten skal støtte UFFs bistandsprosjekter eller ikke. Norad bestemte derfor i 1997/98 å foreta en organisasjonsgjennomgang av UFF. Rapporten dukker ikke opp i selve journalsøket vårt, men det blir henvist til denne i et annet dokument vi bestiller. Fordi vi etterhvert har opparbeidet oss gode kilder i departementet, kan vi be om rapporten fra 1998 uten å finne selve journalnummeret. Erfaringen er at når du jobber systematisk med kilder over tid, så får du goodwill og kan noen ganger slippe unna byråkratisk sommel.

Rapporten viser flere ting, men av de viktigste er disse:

- De som har skrevet rapporten, er førstehånds kilder. De har vært på besøk både ved DRH på Hornsjø og ved UFFs hovedkontor, og de har intervjuet en rekke personer i systemet.
- Konklusjonen er at studentene ved DRH kjøres hardt, døgnet rundt, etter pisk- og gulrotmetoden.
- Videre er det vanskelig å skille UFF, DRH og Tvind fra hverandre som organisasjoner.
- Og: Siden samrøret mellom UFF, DRH og Tvind er så sterkt utviklet, foreslår Norad at det bestilles, gjerne i samråd med nordiske partnere, en stor organisasjonsgjennomgang av UFF og Tvind, med tanke på fremtidige søknader om bistandsmidler.

Den kildekritiske innvendingen mot denne rapporten, er at den er 12 år gammel. Men når vi begynner å finlese de vurderingene Norads saksbehandlere gjør av UFFs prosjektsøknader fra 2000 og fram til i dag, oppdager vi at rapporten fortsatt brukes som underlag i arbeidet. Argumentasjonen i disfavør av UFF er i dag den samme som i 1998, konklusjonene i organisasjonsgjennomgangen står ved lag. Norad mener UFF er ikke en demokratisk organisasjon, den er bare en pengekanal og den mangler folkelig forankring i Norge.

Videre lesing av Norads mange avslagsbrev og påfølgende ankesaker i forbindelse med UFFs søknader, gir oss følgende:

- UFF har ikke en eneste gang fått støtte fra Norad på søknader om økonomisk støtte til bistandsprosjekter i sør.
- Saksbehandlerne er krasse og til dels hardhendte i sine vurderinger av UFF som organisasjon. Ifølge Norad mangler UFF kompetanse og kan ikke tilføre bistandsprosjektene noe av egenverdi.
- UFFs økonomiske vurderinger i forbindelse med prosjektene er ute av proporsjoner. Budsjetteringen er alt for frisk.

- UFF anker avslagene til høyere instans, men ankene når ikke fram. Konklusjonen er grovt sett denne: Norad vil ikke ha noe med UFF å gjøre.

Det er derfor overraskende når vi nå får inn tips om at den norske ambassaden i Angola har gitt UFF i landet en støtte på 15 millioner norske bistandskroner. Snakker ikke Norad og ambassaden sammen?

6.16 Den ene og den andre handa

Opplysningene om at UFF i Angola har fått norske bistandsmidler, kommer fra danske medier. Det er Heidi Marie Lindekleiv som finner disse i forbindelse med research til Afrika-turen. Danske aviser har besøkt et lærerskoleprosjekt drevet av UFF i Angola (heretter ADPP). Dette skal ha blitt støttet av både Statoil og norske myndigheter, men ikke av det danske utviklingsministeriet, hevder journalistene.

Vi gjør et nytt søk i de elektroniske postjournalene hos Norad og UD. Et av resultatene som dukker opp, er en såkalt «Mid term review» knyttet til et lærerskoleprosjekt i Angola. Funnet bekrefter at den norske ambassaden i Angola er involvert i et ADPP-prosjekt. Rapporten får oss til å stusse nok en gang. Prosjektbeskrivelsen er veldig lik en vi har lest tidligere, til et lærerskoleprosjekt i Guinea Bissau. Dette er nærmest en blåkopi av prosjektet i Angola, ja, det henvises sågar til Angola-prosjektsøknaden, som er blitt blankt avvist av Norad med en ganske kraftig begrunnelse. Hvorfor er det ene prosjektet mer støtteverdig enn det andre når de attpå til løper i den samme tidsperioden? Eller er det slik at den ene handa i den statlige bistanden ikke vet hva den andre gjør?

Vi tar nå kontakt med både med Statoil og ambassaden i Luanda. Fra Statoils informasjonsavdeling ber vi om en oversikt over alle midler selskapet har gitt ADPP noensinne. Fra ambassaden i Luanda ber vi om innsyn i absolutt alle dokumenter som har med prosjektet i Bié å gjøre, fra første søknad til sluttevaluering, inkludert møtereferater, regnskaper og evalueringer.

Dokumentene gir oss følgende funn:

- Den norske stat har gitt 15 millioner til ADPP samtidig som UFF Norge har fått avslag på et tilnærmet identisk prosjekt, i tillegg til at samtlige andre UFF-søknader om bistandsmidler er blitt avslått.
- Ambassaden i Luanda har ikke vurdert ADPPs tilknytning til Tvind-systemet. Dette til tross for at Norad allerede i 1998 konkluderte at det burde foretas en fullstendig organisasjonsgjennomgang av UFF/Tvind.
- Ambassaden i Angola kan ikke gjøre rede for om 6,5 prosent av de norske bistandsmidlene er blitt sendt videre til Sveits/FAIHPP, slik som er vanlig praksis i Humana-systemet.
- Statoil har i løpet av en tiårsperiode gitt om lag 10 millioner til ADPP, uten å vurdere forbindelsen til Tvind-bevegelsen.
- Statoil vet heller ikke om deler av bistandsmidlene er sendt videre til Sveits og FAIHPP.

I dokumentene for Angola-prosjektet finner vi fram samtlige som har evaluert lærerskoleprosjektet. Her ser vi at ambassaden i Luanda har brukt Eva Marion

Johannessen som konsulent. Vi søker opp hennes CV på nettet og den viser at hun har tidligere jobbet med og for UFF i Mosambik. I tillegg finner vi i norske avisdatabaser at Johannessen gjennom leserbrev er en erklært UFF- og Tvind-tilhenger.

Når vi konfronterer Norad med funnene, vrir underdirektøren for sivilt samfunn seg nærmest i stolen. Hun ønsker ikke å kommentere bevilgningene til UFF i Angola. Når vi ber henne komme med en vurdering av UFF, ender det opp med at hun bare henviser til dokumentene vi allerede har fått innsyn i. Konklusjonen er ganske åpenbar: Norad mener fortsatt at UFF ikke oppfyller kriteriene for å motta prosjektstøtte.

Den norske ambassaden i Luanda forsøker å isolere problemstillingen ved å si at ADPP er en selvstendig, nasjonal organisasjon i Angola. Dette til tross for Norads vurderinger, og til tross for ADPPs tilknytning til FAIHP, som fortsatt styres av gamle Tvind-folk.

6.17 Gammelt slagg, ny dritt?

Det har vært flere kildeutfordringer i denne saka. Det ene er selvsagt at UFF/Tvind er et lukket system med tilsvarende vanskelig tilgjengelige kilder. Det andre er som nevnt at det er skrevet mye av andre. Den tredje utfordringen er at mange av kildene i forbindelse med UFF/Tvind/DRH sitter på gamle opplysninger, de er avhoppere som har vært ute av systemet i mange år.

Når det gjelder det første, har vi i størst mulig grad forsøkt å unngå å bruke anonyme kilder på trykk. I de tilfellene vi har gjort dette, har det dreid seg om faktaopplysninger som er sjekket mot andre kilder. Vi har ikke ønsket å bruke anonyme kilder til å fremme kritikk og komme med karakteristikk. Når det gjelder bruken av andres materiale, har vi vært nøye på kildehenvisninger og valgte bevisst å publisere en egen kildeliste i forbindelse med den første hovedsaken.

I forbindelse med det tredje punktet, gamle kilder, har vi brukt mye tid på å sortere. Det er lite interessant med kilder som forteller om kritikkverdige forhold på 80- og 90-tallet hvis det ikke kan relateres til dagens situasjon.

I arbeidet med saken leser vi gamle dommer og stevninger hvor avhoppere har forsøkt å ansvarlig gjøre UFF/Tvind. Vi går gjennom årsrapporter fra Landsforeningen mot UFF og Tvind, vi snakker med pårørende til avhoppere, vi mailer med gamle UFF-ere, blir venner med dem på Facebook. Men mye av det de kommer med er brutalt sagt «gammel dritt». Ofte dokumenterbar gammel dritt, men med trykk på gammel. Det blir dermed en utfordring å skille skitt og kanel, gammelt nytt og ferske funn, og unngå å sparke inn åpne dører.

Ett eksempel på dette er vår jakt på avhoppere fra Lærergruppen. Vi snakker med flere, men få har ny kunnskap. Til slutt ender vi opp med å bruke Carl Petter Nilsen i hovedartikkelen. Han er aktiv i UFF fram til sommeren 2003, har vært medlem av Lærergruppen og har hatt mange sentrale posisjoner, både i Norge og England. Han er også en av grunnleggerne i Norge og navnet hans dukker opp i flere dokumenter. I motsetning til en del andre, opplever vi at Nilsen kan gi oss kvalifiserte vurderinger,

han kjenner dagens UFF-ledelse, har jobbet tett med dem, og at han faktisk er nyansert i kritikken av systemet.

Vi har tidligere jobbet med avhoppere fra andre organisasjoner. Å bruke disse som kilde er en utfordring, fordi de kan ha en tendens til å bli vel monomane i kritikken, det meste blir svart-hvitt. Utfordringen er å sortere det som sies, konsentrere seg mest mulig om fakta og sammenholde fakta med det som både hevdes og dokumenteres av andre, og deretter å forsøke å sette alt i en større sammenheng. I kjølvannet av UFF/Tvind finnes det mange sterke historier om enkeltskjebner. Disse skal man ikke glemme. Samtidig er det selve systemet, som utnytter og misbraker både folk, myndigheter og midler, som er mest interessant.

En annen utfordring i forhold til UFF/Tvind-kildene, er at noen av dem har hatt personlige problemer eller utfordringer på det psykiske planet før de ble med i bevegelsen. Noen vil kanskje hevde at det var nettopp derfor de ble tiltrukket av UFF/Tvind. Mye kan også tyde på at problemene er blitt forsterket av tiden i systemet. Journalistisk bør man nok være forsiktig med å ikke utnytte disse personenes følelser.

6.18 Bedre med én kontrollør enn ...?

Den første uka av arbeidet er vi på en runde i UFF-butikkene og finner brosjyren «UFF – fra folk til folk». Her ser vi at UFF trykker logoen til Innsamlingskontrollen og oppgir en formålsprosent på 99,5. UFF påpeker at Innsamlingskontrollen stiller en rekke krav, og at UFF både oppfyller disse kravene og har vært medlem av Innsamlingskontrollen siden starten i 1991.

Det viser seg altså at formålsprosenten er beregnet ut fra regnskapet til Foreningen UFF Norge, som knapt har utgifter og mottar omtrent hele inntekten fra Foreningen UFF-butikkene. Regnskapet til Foreningen UFF-butikkene er ikke tatt med i regnestykket. Det er der kostnadene til innsamling av klær ligger. Vi ringer til flere aktører i frivillighetsbransjen som kritiserer at UFF får bruke IK-merket som kvalitetsstempel.

IK-merket skal være et kvalitetsstempel. Det har UFF brukt aktivt.

Nå melder spørsmålet seg om hvilken kontroll Innsamlingskontrollen egentlig har. Vi ringer telefonnummeret som er oppgitt på nettsiden og kommer til sekretær Hege Rød. Hun opplyser at hun jobber halv stilling for Innsamlingskontrollen og at daglig leder Børre Hagen også jobber halvt for IK. Rød opplyser at Hagen er i retten. Det er

advokatfirmaet Fegth & Knutsen som driver Innsamlingskontrollen. Rød gir oss mobilnummeret til Hagen og sier at vi kan sende en tekstmelding og be ham ringe i en pause eller når han er ferdig. Vi sender tekstmelding klokka 10.15. Klokka 15 har vi ikke hørt noe, og ringer Hagen på mobilen. Da stiller vi blant annet spørsmål om hvilke ressurser Innsamlingskontrollen bruker på kontrollvirksomheten, og sier at vi forstår det slik at han jobber femti prosent og sekretæren femti prosent.

Hagen svarer surt og virker tydelig irritert, og sier noe om at han ikke vil svare på useriøse spørsmål, og særlig ikke nå som han nettopp er ferdig i retten. Vi sier at vi ønsker hans hjelp til å avklare hva IK gjør, og blir enige om å sende spørsmål til ham på e-post og snakkes dagen etter. Da møter vi ham på kontoret til advokatfirmaet. Denne dagen er tonen en annen, og han medgir at IK ikke kan gardere seg mot folk som manipulerer med regnskaper. Vi skriver saken «En halv dame, en kvart mann og en pensjonist» som viser til at IK drives av: sekretæren i femti prosent stilling, Hagen i tilnærmet kvart stilling, og en innleid pensjonert revisor som skriver kommentarer til de innsendte regnskapene på timebasis.

Dette er for så vidt enkel journalistikk. Men noen ganger handler det om å gå rett på sak og stille de banale spørsmålene. I dette tilfellet spør vi: Hva er egentlig Innsamlingskontrollen? Så kan man undre seg om noen har stilt dette spørsmålet tidligere. Vi finner i alle fall at det ikke er noen som tidligere har problematisert hva slags ressurser som brukes på det som regnes som frivillige organisasjoners viktigste kvalitetsstempel.

Hvilken kontroll IK driver blir ekstra relevant fordi Norad krever at organisasjoner som skal motta støtte fra dem, må stå i Innsamlingsregisteret som IK driver. Registeret ble startet i 2009 etter at Stortinget vedtok loven om registrering av innsamlinger i 2006. Vi får tips om at det skjer mye tautrekking mellom organisasjonene når det gjelder hvordan formålsprosenten skal regnes ut, og at det er de store og tunge aktørene i bransjen som legger føringene. I styret for IK sitter bransjen selv, slik at de legger føringer for hvordan kontrollen med dem selv skal føres.

Vi bestemmer oss for å bestille dokumenter og skaffe mer informasjon ved å forhøre oss i bransjen. Det viser seg at flere organisasjoner nå føler seg tvunget til å melde seg inn i IK. En av dem er Leger uten Grenser. Organisasjonen har tidligere ment at IK gir givene en falsk trygghet, og at de ikke ønsker å bidra til dette – ei heller betale 40.000 kroner for en kontroll de ikke har tro på. Nå mener Leger uten Grenser at IK har vært mer lydhør og viser til at IK lover bedring. De melder seg inn, men sier at uten Norad-kravet hadde de kanskje ventet.

Misjonsorganisasjoner som mottar Norad-penger gjennom paraplyorganisasjonen Bistandsnemnda vet ennå ikke om de får unntak fra kravet, fordi Bistandsnemnda som er Norads avtalepartner, ikke driver innsamling. De mener dette blir enda et byråkratisk krav som de ser liten nytte av, fordi Norad stiller strenge krav til rapportering og de selv fører internkontroll med revisjon av bruken av pengene. Vi skriver artikkelen «Håper å slippe 'unyttig' register».

Fortsatt føler vi oss ikke helt i mål med IK. Vi ser på hvordan Svensk Innsamlingskontroll (SFI) driver, og finner flere interessante forskjeller. UFF har vært

med i IK siden starten i 1991, og også i forløperen Næringslivets Innsamlingskontroll. UFF får fortsatt være medlem, til tross for at IKs daglige leder Børe Hagen nå uttaler at UFF misbruker IK.

UFF i Sverige har derimot mistet sin såkalte 90-konto. Å ha 90-konto betyr at organisasjoner sjekket av SFI og derfor kan bruke et giro- og kontonummer som begynner på 90. Denne ordningen er godt kjent i allmennheten i Sverige, og organisasjonene er ivrige etter å skaffe seg 90-konto. I Sverige har Leger Uten Grenser hatt 90-konto siden de startet opp i Sverige tidlig på 1990-tallet. Det har også Frelsesarmeen, som i Norge har valgt å stå utenfor IK. Mens IK i Norge ikke har kastet ut noen, har SFI de siste fire årene kastet 40 organisasjoner ut av ordningen. Bak SFI står fagbevegelsen, Svenskt Näringsliv (svensk NHO) og Far, organisasjonen for rådgivnings- og revisorbransjen.

7. Spesielle erfaringer

Etter at UFF Norge skjønner at Vårt Land lager en større, kritisk sak om organisasjonen, har ledelsen ikke ønsket å møte VLs reportere for intervju, til tross for at den har fått tilbud om det. Vi har derimot fått beskjed om at spørsmål kan sendes på e-post. Vi har oppfordret UFF-ledelsen til å møte oss og vi har informert om retten til samtidig imøtegåelse i henhold til § 4.14 i VVP. UFF har holdt fast ved e-post som kommunikasjonsform. Intervjuene med UFF har således gitt oss noen praktiske utfordringer:

Alle som har drevet med e-postintervjuer, er antakelig kjent med at dynamikken i intervjusituasjonen forsvinner. Muligheten til direkte oppfølgingsspørsmål, selve umiddelbarheten i samtalen, blir borte. Dette opplever vi som svært uheldig. Intervjuene og oppfølgingsspørsmålene drar ofte ut i langdrag, gjerne over flere dager, avhengig av når partene har tid og vilje til å svare. Fordelen med e-post er at det som er skrevet er skrevet, svarene står fast, uten at partene kan skylde på misforståelser eller noen kan komme med den vanlige unnskyldningen om feilsitater. Vi hadde imidlertid foretrukket samtaler ansikt til ansikt, med en etterfølgende sitat- og fakta sjekk.

Vi opplever også at denne kommunikasjonsformen som vanskelig, fordi UFF har lagt seg på en byråkratisk linje i svarene sine. Språklig sett er det en utfordring å gjengi disse svarene på en god måte.

I denne saken har vi faktisk intervjuet aktørene direkte, før det hele tilspisset seg. Det skjedde i den første uka da UFF hadde aksjonsdager på Jernbanetorget. Noe som også gir oss noen etiske utfordringer.

- A) Fra første stund er vi nøye på å klargjøre premissene for intervjusituasjonen. Vi er journalister, ikke bare nysgjerrige besøkende på en stand.
- B) Vi forteller åpent at vi på generelt nivå vil vite hva UFF er og står for. Vi går bredt til verks, forsøker å ikke låse saka til ett spor.
- C) Etter hvert som funnene våre gir grunnlag for kritikk, er vi tydelige på å stille åpne, kritiske spørsmål, vi later ikke som vi lager en annen sak enn det vi faktisk gjør.

- D) Til slutt har vi måttet spørre oss selv om de sitatene vi får i møtet med kildene den første uka, faktisk kan være med i saken. Er det etisk betenkelig å bruke dem fordi saken og kritikken mot UFF har utviklet seg siden spørsmålene ble stilt første gang?
- E) Vi ender derfor opp med å stille mange av spørsmålene på nytt. Men samtidig minner vi intervjuobjektene om hva de svarte i første runde. På denne måten forsøker vi å unngå kritikk om at intervjuobjektet ikke har visst hva det er de har svart på.

8. Konsekvenser av arbeidet

8.1 Spørsmål til utviklingsministeren

To stortingsrepresentanter har tatt opp støtten til UFF fra den norske ambassaden i skriftlig spørsmål til miljø- og utviklingsminister Erik Solheim.

- Peter N. Myhre (FrP) spurte: Hvorfor opererer ambassaden i Angola i strid med Norads strategi for tildeling av penger til bistandsprosjekter?
- Hans Olav Syversen (KrF) spurte: Hva er grunnlaget for den støtte som er gitt, og mener statsråden at man er sikret at pengene går uavkortet til prosjekter som er i tråd med offisiell norsk politikk på området?

Solheim besvarte spørsmålene 1. november. Her kommer det fram at han vil gjennomgå statens forhold til UFF. Utviklingsministeren svarte blant annet:

«Jeg vil derfor se nærmere på om det også under denne regjeringen er inngått avtaler med organisasjoner innenfor Tvind-systemet og også vurdere om det er behov for en nærmere prinsipiell avklaring av vårt forhold til disse organisasjonene».

Denne gjennomgangen er ikke ferdig i skrivende stund.

8.2 UFF blir gransket

Etter Vårt Lands artikler har UFF Norge sendt ut en pressemelding der de sier at de ønsker at en tredjepart skal granske organisasjonen. UFF påpeker at omtalen har skapt en usikkerhet. UFF har bedt Innsamlingskontrollen peke ut noen som kan gjøre denne granskingen, og Innsamlingskontrollen har pekt på revisjonsfirmaet Ernst & Young. Det er UFF som betaler for granskingen og utformer mandatet for den. Ifølge UFFs Rosa Fried skal en rapport fra gjennomgangen være klar i uke 6 eller 7, det vil si et stykke ut i februar 2011.

8.3 Innspillskonferanse om Innsamlingsregisteret

Kulturdepartementet inviterer til en innspillskonferanse om Innsamlingsregisteret 14. februar 2011. De har ikke sagt direkte at det er Vårt Lands søkelys på Innsamlingskontrollen som er årsaken. Men vi har vel grunn til å tro at noe av det som blir diskutert, er problemstillinger vi har omtalt i artiklene våre.

8.4 Kommuner vurderer sitt UFF-samarbeid

Oslo kommune har sagt at den vil vurdere samarbeidet med UFF i neste anbudsrunde om innsamling av brukte klær, og at den venter på Solheims vurderinger.

Det interkommunale renovasjonssamarbeidet i Stavanger-området, Ivar, vil se nærmere på sitt samarbeid med UFF.

På Karmøy har flere lokale næringsdrivende avbrutt sitt samarbeid med UFF og fjernet innsamlingscontainerne.

9. Sted, dato og underskrift

Oslo, 14.01.11